

Умови обмеження конституційного права на соціальний захист

Кучма Ольга Леонідівна, доцент

кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Відповідно до частини 1 статті 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Законом України від 21.11.1992 року №2811-ХІІ «Про державну допомогу сім'ям дітьми», в редакції, що діяла до набрання чинності Закону України від 27 березня 2014 року №1166-VII «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» передбачалися в тому числі і такі види та розміри соціального забезпечення:

Допомога при народженні дитини надається у сумі, кратній 30 розмірам прожиткового мінімуму, - на першу дитину; кратній 60 розмірам прожиткового мінімуму, - на другу дитину; кратній 120 розмірам прожиткового мінімуму, - на третю і кожен наступну дитину. Виплата допомоги здійснюється одноразово у десятикратному розмірі прожиткового мінімуму при народженні дитини, решта суми допомоги на першу дитину виплачується протягом наступних 24 місяців, на другу дитину - 48 місяців, на третю і кожен наступну дитину - 72 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [2]

Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається у розмірі, що дорівнює різниці між прожитковим мінімумом, встановленим для працездатних осіб, та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 130 гривень[2].

Також, частиною 2 статті 42 Закону України від 09.07.2003 року №1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачалося наступне:

Крім індексації пенсії, передбаченої частиною першою цієї статті, щороку починаючи з 1 березня поточного року у разі, якщо середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за минулий рік зростає, здійснюється перерахунок раніше призначених пенсій із застосуванням заробітної плати, з якої призначено (попередньо перераховано) пенсію, підвищеної на коефіцієнт, який відповідає не менш як 20 відсоткам показника зростання середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, порівняно з попереднім роком, але не менше зростання рівня інфляції (індексу споживчих цін) за минулий рік [3].

Законом України від 27 березня 2014 року №1166-VII «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні», внесено ряд змін до нормативно-правових актів, в тому числі і до вищезгаданих законів, якими:

Допомога при народженні дитини призначається у розмірі 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [4].

Особам, які на 30 червня 2014 року мали право на отримання допомоги при народженні дитини у розмірі, встановленому на першу дитину, після досягнення дитиною двох років на наступні 12 місяців призначається щомісячна допомога у розмірі 130 гривень, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Виключено вид допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Дію частини другої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» зупинено до стабілізації економічної ситуації в країні.

Вважаю дані зміни чинного законодавства такими, що суперечать Конституції України з огляду на наступне.

Статтею 22 Конституції України визначено, що закріплені нею права і свободи не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [1].

Конституційний Суд України в рішенні від 11 жовтня 2005 року №8-рп/2005 надав визначення поняттям «зміст прав і свобод людини» (умови та засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування) та «обсяг прав людини» (кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та які виражені у певних одиницях виміру) [5].

Під звуженням змісту прав і свобод розуміється зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто зміна якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод розуміється Конституційним Судом України як зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики [5].

Таким чином, зменшення розміру допомоги при народженні дитини, виключення виду допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та зупинення перерахунку раніше призначених пенсій є звуженням змісту та обсягу прав і свобод.

Тищенко О. В. констатувала, що на підставі зазначених змін, не аргументовано зменшено розмір державної допомоги про народженні другої та наступних дітей. Відмінено і такий вид допомоги як допомога по догляду за

дитиною до досягнення нею трьох років, що виглядає сумнівно з точки зору захисту прав сімей з дітьми. Таким чином можемо констатувати про наявність декількох фактів звуження обсягу існуючих прав при прийнятті нових законів [6, с.187-188].

Ширант А. зазначала, що перерахунок розміру пенсії внаслідок зміни заробітної плати, яка застосовується для цілей перерахунку вже призначених пенсій, є одним із способів індексації самої пенсії, оскільки, заробітна плата підвищується працівникам, в першу чергу, через зростання споживчих цін. Саме тому фактична неможливість здійснити перерахунок пенсії у разі зміни вищеперелічених обставин, є порушенням принципу індексації пенсії, що породжує дискримінацію частини пенсіонерів та ставить під сумнів досягнення мети правового регулювання пенсійних відносин [7, с.123-124].

Стаття 22 Загальної декларації прав людини, до якої неодноразово звертався Конституційний Суд України у своїх рішеннях, визначає, що кожна людина має право на соціальне забезпечення відповідно до структури та ресурсів держави [8].

Із вищезгаданої статті Загальної декларації прав людини вбачається, що існують умови, які впливають на реалізацію права особи на соціальний захист як на право на певний вид забезпечення так і на його розмір.

Конституція України визначила, що обмеження прав і свобод може мати місце лише у випадках, передбачених статтею 64 Конституції України. Дана стаття чітко визначає за яких саме умов можуть бути обмежені права на соціальний захист: в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини із зазначенням строку дії цих обмежень.

Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. Тому право на соціальний захист може бути обмеженим за умови воєнного або надзвичайного стану.

Враховуюючи те, що в Україні не було оголошено ні воєнного ні надзвичайного стану, не було умов встановлювати окремі обмеження соціального захисту в Україні, в тому числі зменшувати розмір допомоги при народженні дитини, виключати вид допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та зупиняти перерахунок раніше призначених пенсій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про державну допомогу сім'ям дітьми : Закон України від 21.11.1992 року №2811-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
4. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27 березня 2014 року №1166-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>
5. Рішення Конституційного Суду України №8-рп/2005 від 11.10.2005 р. / Конституційний Суд України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05>
6. Тищенко О.В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі : монографія / О.В.Тищенко. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.
7. Ширант А.А. Принципи пенсійного забезпечення. Монографія / А.А.Ширант. – К. – «ДІА» 2012. – 192 с.
8. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015